

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

02.07.2024.

Nr. 1-12/7

SIA "Rīgas 1. slimnīca"
valdes priekšsēdētājam **N.Zlobinai**
administracija@1slimnica.lv

SIA "Rīgas 1. slimnīca" ģimnāzijas sociālās aprūpes centra
vadītājam **A.Šteinbergam**
administracija@1slimnica.lv

Informācijai:
Latvijas Republikas
Labklājības ministram U.Augulim
lm@lm.gov.lv

Veselības inspekcijas
vadītājai **A.Slokenbergai**
vi@vi.gov.lv

Rīgas valstspilsētas pašvaldības
Labklājības departamenta
direktorei **I.Kondrātei**
ld@riga.lv

Par cilvēktiesību nodrošināšanu SIA "Rīgas 1. slimnīca" ģimnāzijas sociālās aprūpes centrā

Viena no tiesībsarga funkcijām ir veicināt privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību.¹ Tādēļ tiesībsargs jau vairākus gadus par vienu no prioritātēm savā darbībā ir izvirzījis personu ar īpašām vajadzībām tiesību aizsardzību ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās.

¹ Tiesībsarga likuma 11. panta 1. punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/133535-tiesibsarga-likums>

Tiesībsargs saskaņā ar Tiesībsarga likuma 11. pantā noteiktajām funkcijām un pildot 12. pantā noteiktos uzdevumus², ir tiesīgs pārbaudīt cilvēktiesību standartu ievērošanu visās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās Latvijā. Veicot vizītes, Tiesībsarga biroja darbinieku mērķis ir panākt vispārējo sadzīves apstākļu uzlabošanu institūcijās un sniegto sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu atbilstību Latvijas Republikas normatīvajos aktos un starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos noteiktajām prasībām, kā arī iemītnieku cilvēktiesību ievērošanu.

Vizītes laikā Tiesībsarga biroja darbiniekiem ir tiesības:

- brīvi pārvietoties visā institūcijas teritorijā;
- apmeklēt visas telpas institūcijā;
- vienatnē satīties ar institūcijas iemītniekiem un viņus intervēt;
- pieprasīt un saņemt no institūcijas administrācijas jebkāda veida dokumentus, paskaidrojumus un cita veida informāciju, lai nepieļautu tajā esošo personu cilvēktiesību pārkāpumus un cilvēka cieņu pazemojošu attieksmi.

Pamatojoties uz iepriekš minēto, Tiesībsarga biroja Prevencijas daļas vecākā juriste S.Garsvāne un eksperte psihiatrijas jautājumos sertificēta psihiatre K.Brūna sadarbībā ar Labklājības ministrijas pārstāvjiem 2024. gada 31. janvārī bez iepriekšēja brīdinājuma apmeklēja SIA "Rīgas 1. slimnīca" īslaicīgās sociālās aprūpes centru, Bruņinieku ielā 5 k-17, Rīgā (turpmāk - Centrs). Vizītes mērķis bija iepazīties ar cilvēktiesību nodrošināšanas aspektiem Centrā un noskaidrot jautājumus par iemītnieku tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību, sniegto īslaicīgas sociālās aprūpes pakalpojumu un vispārējiem sadzīves apstākļiem. Vizītes laikā Tiesībsarga biroja darbinieki vērtēja Centrā sniegto pakalpojumu atbilstoši šī brīža spēkā esošajam Latvijas Republikas normatīvajam regulējumam³ un starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos noteiktajām prasībām⁴.

² Tiesībsargam ir šādas funkcijas: 1) veicināt privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību; 2) sekmēt vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu un jebkāda veida diskriminācijas novēršanu; 3) izvērtēt un veicināt labas pārvaldības principa ievērošanu valsts pārvaldē; 4) jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanu, atklāt trūkumus tiesību aktos un to piemērošanā, kā arī veicināt šo trūkumu novēršanu; 5) sekmēt sabiedrības informētību un izpratni par cilvēktiesībām, par šo tiesību aizsardzības mehānismiem un par tiesībsarga darbu. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/133535-tiesibsarga-likums>

³ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumi Nr. 338 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”, Ministru kabineta 2000. gada 12. decembra noteikumi Nr. 431 “Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām”, Ministru kabineta 2019. gada 2. aprīļa noteikumi Nr. 138 “Noteikumi par sociālo pakalpojumu saņemšanu”

⁴ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija, ANO Organizācijas Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām, ANO Konvencijas par personām ar invaliditāti tiesībām, Eiropas Konvencija par spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanu, Eiropas

Vizītes dienā Tiesībsarga biroja darbinieki un Labklājības ministrijas pārstāvji tikās ar Centra darbiniekiem, kā arī intervēja atsevišķus iemītniekus, lai noskaidrotu viņu viedokli par sniegto īslaicīgas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu. Vizītes dienā Centra vadītājs A. Šteinbergs nebija uz vietas, tādējādi nebija iespējams saņemt precīzu informāciju par iemītnieku un darbinieku skaitu Centrā, iepazīties ar visām iemītnieku lietām, kā arī saņemt skaidrojumus par Centra darbinieku pienākumiem ikdienā un arī veiktā darba apjomu.

Vizītes laikā Tiesībsarga biroja darbinieki sniedza Centra darbiniekiem ieteikumus un rekomendācijas ar mērķi pilnveidot konstatētos trūkumus, kas negatīvi ietekmē iemītniekiem sniegtā pakalpojuma kvalitāti (iemītnieku privātās dzīves neaizskaramību, iemītnieku personīgās higiēnas savlaicīgu nodrošināšanu, ikdienas nodarbību un brīvā laika pavadīšanas iespēju nodrošināšanu un ikdienas pastaigu svaigā gaisā nodrošināšanu).

Šis ziņojums ir sagatavots par tiesībsarga konstatētajiem trūkumiem Centra darbā, savukārt Labklājības ministrijas vērtējums un rekomendācijas attiecībā uz Centrā nodrošināto sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojuma pilnveidošanu ir sniegtas atsevišķā aktā par pārbaudi.

1. Vispārīga informācija par Centru

[1.1] Saskaņā ar Labklājības ministrijas Sociālo pakalpojumu sniedzēja reģistrā iekļauto informāciju Centrs ir reģistrēts kā īslaicīgās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija, līdz ar to Centra darba principus un darba organizāciju nosaka Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumi Nr. 338 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”, Ministru kabineta 2000. gada 12. decembra noteikumi Nr. 431 “Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām” un arī Ministru kabineta 2019. gada 2. aprīļa noteikumi Nr. 138 “Noteikumi par sociālo pakalpojumu saņemšanu”.

[1.2] Centrs ir viena no SIA “Rīgas 1.slimnīca” struktūrvienībām, kas izveidota, lai nodrošinātu 2022. gada 31. marta līgumā Nr. RD-22-293-lī ar Rīgas valstspilsētas pašvaldību SIA “Rīgas 1.slimnīca” deleģēto uzdevumu – īslaicīgās sociālās aprūpes pakalpojumu sniegšanu pilngadīgām

Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) 2020. gada 21. decembra Datu apkopojums “Personas, kurām atņemta brīvība sociālās aprūpes iestādēs”, Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) ziņojumi par vizītēm uz Eiropas Padomes dalībvalstīm (t.sk. Latvijas Republiku)

personām⁵. Saskaņā ar Centra darbinieku sniegto informāciju vizītes dienā Centrā faktiski uzturējās 117 iemītnieki (trešā stāva nodaļā – 56 iemītnieki, bet ceturtnā stāva nodaļā – 61 iemītnieks). Norādāms, ka vēlāk, no SIA “Rīgas 1. slimnīca” valdes bija saņemta informācija, ka vizītes dienā Centrā atradās 110 iemītnieki⁶, kas nesakrīt ar Centra darbinieku sniegto informāciju un datiem vizītes dienā.

Atbilstoši Labklājības ministrijas Sociālo pakalpojumu sniedzēja reģistrā iekļautai informācijai Centrā ir paredzētas 110 vietas un minētais nosaka, ka nav pieļaujama situācija, kad faktiskais iemītnieku vietu skaits pārsniedz plānoto vietu skaitu. Šādā situācijā ir pamats uzskatīt, ka Centra administrācija apzināti pieļauj pārapdzīvotību institūcijas telpās.

Saskaņā ar Centra darbinieku sniegto informāciju iemītnieki saņem īslaicīgās sociālās aprūpes pakalpojumu, kas ir paredzēts līdz 6 mēnešiem. Tomēr vizītes dienā, izvērtējot iemītnieku dokumentus, Tiesībsarga biroja darbinieki secināja, ka atsevišķi iemītnieki uzturas Centrā ilgāk par noteiktajiem 6 mēnešiem, ko apstiprināja arī SIA “Rīgas 1. slimnīca” amatpersonas. Tādējādi nevar uzskatīt, ka Centrā piedāvātais sociālās aprūpes pakalpojums ir īslaicīgs un uz Centra iemītniekiem nav attiecināmas visas Latvijas Republikā noteiktās prasības, kas attiecas uz ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju iemītniekiem.

[1.3] Centrs ir izvietots ēkā, kas atrodas SIA “Rīgas 1. slimnīca” teritorijā. Centra ēkai pieguļošā teritorija ir slimnīcas teritorija galvaspilsētas centrā un tikai daļēji ir labiekārtota pastaigām svaigā gaisā un brīvā laika pavadīšanas iespējām tām personām, kuras saņem īslaicīgās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus (piemēram, slimnīcas teritorijā nav ierīkoti atpūtas laukumi, nojume un cits nepieciešamais aprīkojums).

Pozitīvi vērtējams, ka Centrā ir lifts, līdz ar to visiem iemītniekiem ar kustību traucējumiem ir nodrošināta iespēja pārvietoties gan Centra telpās, gan arī doties ārpus Centra telpām.

[1.4] Visi Centra iemītnieki ir izvietoti divās nodaļās: ēkas trešajā un ceturtnajā stāvā. Abas Centra nodaļas visu laiku ir slēgtas un tajās var nokļūt tikai izmantojot pie ārdurvīm esošās zvana pogas. Arī liftu var izmantot tikai Centra darbinieku pavadībā. Tādējādi secināms, ka abas Centra nodaļas pēc savas būtības ir slēgta tipa nodaļas, kuru iemītniekiem nav paredzēta iespēja patstāvīgi

⁵ SIA “Rīgas 1. slimnīca” 2024. gada 12. februāra vēstulē Nr. 1.1-14/97 “Par papildu informācijas sniegšanu”

⁶ SIA “Rīgas 1. slimnīca” 2024. gada 12. februāra vēstulē Nr. 1.1-14/97 “Par papildu informācijas sniegšanu”

pārvietoties ne starp abām Centra nodaļām, ne arī patstāvīgi atstāt Centra telpas (piemēram, doties pastaigās svaigā gaisā) bez Centra darbinieku atļaujas un palīdzības.

2. Vispārējie sadzīves apstākļi Centrā

[2.1] Izvērtējot vispārējos sadzīves apstākļus Centrā, secināms, ka iemītnieku istabas, koplietošanas telpas un arī sanitārās telpas ir vērtējamas kā daļēji atbilstošas sniegtajam pakalpojumam. Abas Centra nodaļas ir remontētas un izskatās vizuāli pievilcīgas, tīras un sakoptas. Tomēr abās Centra nodaļās visas iemītnieku istabas izskatās bezpersoniskas, jo tajās ir atrodams tikai slimnīcas tipa aprīkojums: gultas un naktsskapīši. Istabās nav drēbju skapju, galda un krēslu. Istabās nav nodrošināti arī dienas un nakts aizkari. Šādas iemītnieku istabas neizskatās vizuāli pievilcīgas un mājīgas, jo pilnībā līdzinās slimnīcas palātām, nevis istabām, kuras kalpo par mājvietu Centra iemītniekiem vairāku mēnešu garumā.

Akcentējams, ka arī īslaicīgas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā darbs ir organizējams tā, lai tās vidi tuvinātu ģimeniskai videi⁷. Turklāt institūcijas vadītāja kompetencē ir pieņemt lēmumus par iestādes darba attīstību vai optimizāciju un attiecīgām izmaiņām, lai sniegtu iemītnieku vajadzībām atbilstošākus pakalpojumus. Tas ietver arī lēmumus par iemītnieku istabu un atpūtas zonu noformēšanu, iemītnieku nodrošināšanu ar individualizētu apģērbu, tiesībām glabāt personīgās mantas, kas nepārprotami palielina viņu drošības sajūtu un autonomiju.

[2.2] Nevienā no Centra nodaļām pieejamā vietā nebija novietota priekšlikumu/sūdzību kastīte, tādējādi Centra administrācija nav nodrošinājusi iemītnieku un viņu tuvinieku tiesības izteikt ierosinājumus un/vai savas pretenzijas attiecībā uz Centrā sniegto sociālās aprūpes pakalpojumu kvalitāti. Norādāms, ka ikvienam Centra iemītniekam un viņa tuviniekiem, arī saņemot īslaicīgās sociālās aprūpes pakalpojumu, ir jānodrošina iespēja iesniegt savas sūdzības un ierosinājumus attiecībā uz Centra darba pilnveidošanu. Turklāt pastāv arī varbūtība, ka kāds no iemītniekiem vai viņa tuviniekiem šādā veidā anonīmi ziņos par, iespējams, novērotajiem pārkāpumiem Centrā.

Pamatojoties uz iepriekš minēto, Centra administrācijai ir jānodrošina priekšlikumu/sūdzību kastītes novietošana visiem iemītniekiem pieejamā vietā, kā arī tās regulāra pārbaude (vismaz vienu reizi divās dienās), tādējādi savlaicīgi reaģējot uz visiem iemītnieku izteiktajiem ierosinājumiem vai sūdzībām. Vienlaikus Centra administrācijai ir arī jānodrošina atbilžu sniegšana

⁷ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 4. panta 6. punktā noteiktais princips. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=68488>

uz visiem ienākošajiem ierosinājumiem (arī anonīma rakstura, piemēram, sniedzot uz tiem atbildes kopējo sanāksmju laikā), lai nākotnē novērstu iespējamās konfliktsituācijas un iemītnieku tiesību pārkāpumus.

[2.3] Saskaņā ar Centra darbinieku sniegto informāciju, iemītniekiem tiek nodrošinātas iespējas saņemt un izmantot nepieciešamos tehniskos palīg līdzekļus, kuri gan nav individuāli pielāgoti katram iemītniekam. Turklāt Centrā, kur lielākā daļa no esošajiem iemītniekiem ir gulošas personas un arī personas ar kustību traucējumiem, nav nozīmēts atbildīgais darbinieks, kurš savlaicīgi risinātu tos jautājumus, kuri ir saistīti ar iemītnieku nodrošināšanu ar viņu vecumam un objektīvajam veselības stāvoklim nepieciešamajiem tehniskajiem palīg līdzekļiem.

Centra administrācijas pienākums ir nodrošināt ikvienam iemītniekam ne tikai viņa vajadzībām individuāli pielāgotus tehniskos palīg līdzekļus, bet arī savlaicīgu un regulāru tehnisko apkopi visiem izsniegtajiem tehniskajiem palīg līdzekļiem.

[2.4.] Vizītes laikā ir konstatēts, ka Centra iemītnieku lietas atradās uz darbinieku galda vai arī neaizslēdzamos skapjos, nevis slēgtajā skapī un faktiski bija brīvi pieejamas ikvienam interesentam. Turklāt uz Centra iemītnieku lietām nebija atzīmes, ka tā ir ierobežotas pieejamības informācija. Norādāms, ka atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam, sociālo pakalpojumu sniedzēja pienākums ir nodrošināt ar iemītniekiem saistītās informācijas iegūšanu, lietošanu un glabāšanu atbilstoši ierobežotas pieejamības informācijas statusam un fizisko personu datu aizsardzības prasībām⁸. Tādējādi situācija, kad visu Centra iemītnieku lietas glabājas darbinieku kabinetā, ikvienai personai pieejama vietā ir kategoriski nepieļaujamas un vērtējamas kā personu datu aizsardzības principu pārkāpums.

[2.5] **Rekomendācijas:**

1. **Centra administrācijai** nodrošināt iemītniekiem nepieciešamo atbalstu savu dzīvojamo istabu individualizēšanai, iekārtojot tās mājīgi un tuvinot ģimeniskai videi.
2. **Centra administrācijai** nodrošināt iemītnieku istabās aizkarus vai žalūzijas.
3. **Centra administrācijai** nodrošināt priekšlikumu/sūdzību kastītes ierīkošanu iemītniekiem un viņu tuviniekiem pieejamā vietā, kā arī izstrādāt kārtību, kādā veidā Centrs izskata saņemtās sūdzības un priekšlikumus un sniedz uz tām atbildes.

⁸ Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumu Nr. 338 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 4.5. apakšpunkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/291788-prasibas-socialo-pakalpojumu-sniezzejem>

4. **Centra administrācijai** nodrošināt normatīvajos aktos noteiktās prasības attiecībā uz Centra iemītniekiem nepieciešamajiem tehniskajiem palīgīdzekļiem un to drošumu ilgtermiņā.

5. **Centra administrācijai** nodrošināt visas ar Centra iemītniekiem saistītās informācijas iegūšanu, lietošanu un glabāšanu atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam ierobežotas pieejamības informācijas statusam un fizisko personu datu aizsardzības prasībām.

3. Iemītnieku privātuma nodrošināšana Centrā

[3.1] Centra iemītnieki trešā stāva nodaļā ir izvietoti vienvietīgās, divvietīgās, trīsvietīgās un arī četrvietīgās istabās. Savukārt ceturta stāva nodaļā iemītnieki pārsvarā ir izvietoti divvietīgās un četrvietīgās istabās.

Abās nodaļās uz visu Centra iemītnieku istabu durvīm ir stikla lodziņi, caur kuriem var redzēt visu istabās notiekošo, gan pienākot klāt istabas durvīm, gan arī vienkārši ejot garām iemītnieku istabām. Arī atsevišķās istabās iemītnieku gultas atrodas tuvu viena otrai un situācijās, kad Centra darbinieki veic iemītnieku ikdienas higiēnas aprūpi (inkontinences līdzekļu maiņu un ķermeņa kopšanu) vai medicīniskas manipulācijas, iemītnieku privātums pilnībā nav nodrošināts.

Iemītnieku istabas (2024. gada 31. janvāris)

Vizītes dienā Centra iemītnieku istabās nebija pieejami norobežojošie aizslietņi, kurus darbinieki varētu izmantot situācijās, kad iemītniekiem nodrošina personīgās higiēnas aprūpi un medicīniskas

manipulācijas. Rezultātā, visi istabas iemītnieki ir spiesti novērot situācijas, kad viņu kaimiņiem nodrošina ikdienas higiēnas aprūpi. Norādāms, ka norobežojošais aizslietnis bija novietots tikai vienā iemītnieku istabā, kurā atradās iemītnieks smagā stāvoklī – pirms nāves.

No cilvēktiesību viedokļa raugoties, visās situācijās, kad Centra iemītniekiem, kuri sava objektīvā veselības stāvokļa dēļ ir guloši un īpaši aprūpējami, nav nodrošināta privātās dzīves neaizskaramība, var tikt vērtēta arī kā pazemojoša izturēšanās pret personām. Līdz ar to ļoti būtiski ir nodrošināt iemītnieku privātās dzīves neaizskaramības principa ievērošanu saskaņā ar Latvijas Republikas normatīvajos aktos un vispārējos cilvēktiesību standartos noteiktajām prasībām.

Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai ir norādījusi, ka sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijām jānodrošina mājīga, individualizēta vide, kas sniedz zināmu privātumu. Katram iemītniekam jābūt personiskai telpai, kurā glabāt savas personiskās mantas un arī iespējai apgērbties un noģērbties, mazgāties, iet dušā un vannoties apstākļos, kuros tiek respektēts viņu privātums. Turklāt īpaša uzmanība jāpievērš vecāka gadagājuma iemītnieku un/vai iemītnieku ar funkcionālajiem traucējumiem īpašajām vajadzībām. Iemītnieki arī ir jānudina padarīt savas telpas personiskākas.⁹

[3.2] **Rekomendācijas:**

1. **Centra administrācijai** nodrošināt iemītnieku privātās dzīves neaizskaramības principa ievērošanu saskaņā ar Latvijas Republikas normatīvajos aktos un vispārējos cilvēktiesību standartos noteiktajām prasībām.
2. **Centra administrācijai** nodrošināt, lai katrā istabā būtu pieejams norobežojošs aizslietnis, kas tiktu izmantots iemītnieku privātuma nodrošināšanai ikdienas personīgās higiēnas aprūpes laikā.

4. Cieņpilnas attieksmes pret iemītniekiem nodrošināšana Centrā

[4.1] Vizītes dienā Tiesībsarga biroja darbinieki secināja, ka vienā no Centra mazgāšanas grafikiem ir ieraksti, ka iemītniekiem personīgās higiēnas pasākumi (mazgāšana) ir nodrošināti vidēji divas līdz trīs reizes mēnesī. Norādāms, ka iemītnieku mazgāšana divas reizes mēnesī ir pretrunā ar

⁹ Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) 2020. gada 21. decembra Datu apkopojums "Personas, kurām atņemta brīvība sociālās aprūpes iestādēs" 10. punkts. Pieejams: <https://www.vvc.gov.lv/lv/starptautiskie-tiesibu-akti/european-committee-prevention-torture-and-inhuman-or-degrading-treatment-or-punishment-cpt-factsheet-persons-deprived-their-liberty-social-care-establishments>

Latvijas Republikas normatīvajos aktos noteikto kārtību¹⁰ (ne retāk, kā reizi 10 dienās siltā ūdenī nomazgāt visu ķermeni). Savukārt iemītnieku gultas veļas maiņa ir jānodrošina ne retāk, kā vienu reizi septiņās dienās guļošām personām un ne retāk kā reizi 10 dienās pārejām personām.¹¹

Izvērtējot vienu no Centra mazgāšanas grafikiem, bija grūti saprast tajā veiktos ierakstus, jo tie bija ar vairākiem labojumiem un svītrojumiem. Tāpat no minētā mazgāšanas grafika nebija iespējams saprast, cik bieži notiek iemītnieku roku un kāju aprūpe, gultas veļas maiņa un arī personīgās veļas maiņa. Savukārt par vienu no iemītniekiem bija ieraksts, ka viņš mazgāts tikai mēneša sākumā - 2024. gada 5. janvārī (vizīte notika 31. janvārī), attiecīgi vienu reizi mēneša laikā.

Centrā esošā prakse, kad iemītniekiem piedāvā veikt personīgās higiēnas pasākumus vidēji divas reizes mēnesī, nav uzskatāma par atbilstošu Latvijas Republikas normatīvajos aktos noteiktajiem principiem un arī iemītnieku individuālajām vajadzībām, ņemot vērā Latvijā esošās klimatiskās izmaiņas (piemēram, karstas vasaras laikā iemītnieku personīgās higiēnas pasākumi nešaubīgi jānodrošina ne vien regulāri, bet katru dienu).

[4.2] Vizītes laikā Tiesībsarga biroja pārstāvji konstatēja, ka Centra administrācija nav nodrošinājusi iemītnieku ēdienreizēm un galda kultūrai piemērotus galda piederumus un arī pilnvērtīgu darbinieku atbalstu iemītniekiem ēdināšanas laikā. Visi iemītnieki ēdamreizēs lietoja tikai karotes, tai skaitā arī ēdot otro ēdienu. Ēdienreižu laikā iemītniekiem nebija piedāvāta iespēja izvēlēties sev nepieciešamos galda piederumus, proti, nebija piedāvāta iespēja izmantot arī dakšas un nažus. Iemītniekiem nebija nodrošināti arī pielāgoti galda piederumi - pretslīdes paliktņi traukiem ēdienreižu laikā un salvetes mutes un roku noslaucīšanai.

Norādāms, ka nemotivējot iemītniekus ēdināšanas laikā lietot dakšas, nažus un salvetes, tiek degradēta arī viņu izpratne par vispārpieņemtu ēdināšanas procesu. Ja netiek veicināta iemītnieku spēja ēdienreižu laikā pilnvērtīgi un patstāvīgi lietot visus nepieciešamos galda piederumus, tas rezultātā noved pie jau esošo prasmju zaudēšanas.

¹⁰ Ministru kabineta 2000. gada 12. decembra noteikumu Nr. 431 "Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām" 14.¹ punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/13628-higienas-prasibas-socialas-aprupes-institucijam>

¹¹ Ministru kabineta 2000. gada 12. decembra noteikumu Nr. 431 "Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām" 8.1. punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/13628-higienas-prasibas-socialas-aprupes-institucijam>

Centrā ēdienreižu laikā netiek nodrošināta arī atbilstoša iemītņieku pozicionēšana un/vai pozu korigēšana ēdināšanas procesa laikā. Pārsvārā iemītņieki sēdēja nepiemērotās, neergonomiskās pozās gan ēdināšanas laikā, gan arī brīvajā laikā.

Pamatojoties uz iepriekš minēto, Centra administrācijai jārod iespēja nodrošināt Centra iemītņiekiem ēdienreizēm atbilstošus galda piederumus un arī darbinieku atbalstu, lai ne tikai ievērotu normatīvajos aktos noteiktās prasības, bet arī veicinātu galda kultūras prasmju uzturēšanu regulāro ēdienreižu laikā, tādējādi nepieļaujot iemītņieku esošo pašaprūpes spēju zaudēšanu.

[4.3] Saskaņā ar Centra darbinieku sniegto informāciju komunikācijas ar iemītņieku tuviniekiem notiek pārsvārā kāpņu telpā, pie ieejas Centra nodaļās vai arī telefoniski. Norādāms, ka atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam, sociālo pakalpojumu sniedzēja pienākums ir nodrošināt iemītņieka ģimenes vai mājsaimniecības locekļu iesaistīšanu sociālā pakalpojuma sniegšanas procesā, ja tas ir nepieciešams, izņemot gadījumus, ja tas nav iemītņieka interesēs¹². Tādējādi situācija, kad Centra iemītņieku tuvinieki tiek ar Centra darbiniekiem un pat Centra iemītņiekiem ēkas kāpņu telpā ir kategoriski nepieļaujamas un no starptautisko cilvēktiesību viedokļa var būt vērtētas kā cilvēka cieņu pazemojoši gadījumi.

[4.4] **Rekomendācijas:**

1. **Centra administrācijai** organizēt visu iemītņieku personīgās higiēnas pasākumu nodrošināšanu atbilstoši Latvijas Republikas normatīvajos aktos noteiktajām minimālajām prasībām, kā arī ņemot vērā iemītņieku individuālās vajadzības un valstī esošās klimatiskās izmaiņas.
2. **Centra administrācijai** nodrošināt iemītņiekiem ēdienreizēm piemērotus un galda kultūrai atbilstošus galda piederumus, kā arī organizēt iemītņiekiem Centra darbinieku atbalstu ēdināšanas laikā.
3. **Centra administrācijai** nodrošināt iespēju Centra iemītņieku tuviniekiem tikt ar Centra darbiniekiem un arī pašiem iemītņiekiem Centra telpās, nepieļaujot cilvēka cieņu pazemojošu attieksmi pret personām.

¹² Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumu Nr. 338 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 4.4. apakšpunkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/291788-prasibas-socialo-pakalpojumu-sniedzjiem>

5. Iemītnieku līdzdalība nodarbībās un brīvā laika pavadīšanas iespējas Centrā

[5.1] Vizītes dienā Tiesībsarga biroja darbinieki neguva pārlicību, ka ikvienam Centra iemītņiekam ikdienā ir nodrošinātas Latvijas Republikas normatīvajos aktos paredzētās nodarbības un arī brīvā laika pavadīšana¹³. Centra telpās iemītņiekiem nav pieejams aprīkojums brīvā laika pavadīšanai. Vizītes laikā Tiesībsarga biroja darbinieki novēroja, ka Centra iemītņieki lielāko daļu sava laika pavada bezmērķīgi, guļot savās istabās, ko nevar uzskatīt par saturīgu brīvā laika pavadīšanu personām, kuras īstermiņā saņem institucionālos pakalpojumus.

Centrā ir izstrādāts nodarbību un pasākumu plāns SIA "Rīgas 1. slimnīca" īslaicīgās sociālās aprūpes centra iemītņiekiem 2024. gadā. Izvērtējot minēto plānu, Tiesībsarga biroja darbinieki secināja, ka Centra iemītņiekiem ir piedāvāti dievkalpojumi ar katoļu mācītāju un akcija "Svētku galds" (kafija/tēja un kārumi), ko organizē nodibinājums "Hospiss.lv".

Norādāms, ka abas iepriekš minētās aktivitātes nekādā gadījumā nevar uzskatīt par mērķtiecīgi organizētām nodarbībām vai arī saturīgu brīvā laika pavadīšanu, ņemot vērā Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumos Nr. 338 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem" noteiktos principus.

Akcentējams, ka ikvienam Centra iemītņiekam ir būtiski nodrošināt ne tikai mērķtiecīgi organizētas nodarbības (veicinot iemītņieku sadzīves iemaņu saglabāšanu un attīstīšanu), bet arī sniegt nepieciešamo atbalstu brīvā laika jēgpilnai pavadīšanai, jo citādi pastāv objektīvi riski netiešā veidā veicināt iemītņieku pasivitāti, kuras rezultātā var iestāties apātisms, kas ilgtermiņā var pasliktināt arī psihiskās veselības stāvokli. Tādējādi organizējot gan kopīgas radošās nodarbības iemītņiekiem, gan arī individuālās nodarbības, ir būtiski tās plānot atbilstoši viņu individuālajām vajadzībām. Turklāt Centrā piedāvātajām nodarbībām un aktivitātēm nevajadzētu būt vienveidīgām, bet gan iemītņieku vecumposmam, interesēm un individuālajām vajadzībām atbilstošām un vērstām uz katra iemītņieka veselības stāvokli, individuālajām spējām un interesēm.

[5.2] Vizītes laikā Tiesībsarga biroja darbinieki novēroja, ka pastaigās svaigā gaisā nebija devies neviens no Centra 117 iemītņiekiem, kas liecina par Centra darbinieku nepietiekamu atbalstu ikdienas pastaigu nodrošināšanā. Tādējādi vizītes dienā Tiesībsarga biroja darbinieki neguva pārlicību, ka visiem iemītņiekiem ir nodrošinātas regulāras pastaigas svaigā gaisā. Vienlaikus arī

¹³ Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumu Nr. 338 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 54. punkts un 57. punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/291788-prasibas-socialo-pakalpojumu-sniedzjiem>

netika novērots, ka iemītnieku ikdienas mobilitāte būtu mērķtiecīgi veicināta no Centra darbinieku puses.

[5.3] Rekomendācijas:

1. **Centra administrācijai** nodrošināt iemītniekiem regulāras nodarbības, ņemot vērā viņu individuālo spēju izvērtējumu un plānoto mērķu sasniegšanu.
2. **Centra administrācijai** nodrošināt iemītniekiem regulāras saturīga brīvā laika pavadīšanas iespējas un aktivitātes, lai nepieļautu viņu esošo dzīves iemaņu samazināšanos un zudumu.
3. **Centra administrācijai** nodrošināt visiem iemītniekiem regulāras pastaigas svaigā gaisā.
4. **Centra administrācijai** veikt mērķtiecīgas darbības, lai veicinātu visu iemītnieku aktivitāti un interesi iesaistīties individuālajās nodarbībās, brīvā laika aktivitātēs un organizētajos pasākumos.

6. Darbinieku skaits un kvalifikācija

[6.1] Tā kā vizītes dienā vadītājs A.Šteinbergs nebija uz vietas, Tiesībsarga biroja darbiniekiem nebija iespējams saņemt precīzu informāciju par darbinieku skaitu Centrā. Savukārt saskaņā ar SIA "Rīgas 1.slimnīca" vēlāk iesniegto informāciju, vizītes dienā institūcijā bija nodarbināti 62 darbinieki. Dienas laikā katrā nodaļā ir nodarbināti 19 darbinieki: vadītājs (1), ārsti (3), ārsta palīgs (1), virsmāsa (1), medicīnas māsa (2), fizioterapeits (2), ergoterapeits (1), sociālais darbinieks (1), sanitārs (5), virtuves darbinieks (1), saimniecības pārzinis (1). Nakts laikā katrā nodaļā ir nodarbināti 3 darbinieki: medicīnas māsa (1) un sanitārs (2). Brīvdienās un svētku dienās katrā nodaļā ir nodarbināti 6 darbinieki: medicīnas māsa (1), sanitārs (4) un virtuves darbinieks (1).

Ņemot vērā, ka lielākā daļa no Centrā esošajiem iemītniekiem ir guļošanas personas, ka arī personas ar kustību traucējumiem, kurām ikdienā ir nepieciešama pastāvīga uzraudzība un atbalsts no personāla puses, esošais darbinieku skaits, kuri ir iesaistīti klientu ikdienas aprūpē nav pietiekošs, lai sniegtu ikvienam Centra iemītņiekam tieši viņa individuālajām vajadzībām nepieciešamos pakalpojumus (piemēram, savlaicīgu personīgās higiēnas pasākumu nodrošināšanu, ikdienas nodarbību un saturīga brīvā laika nodrošināšanu, regulāru pastaigu svaigā gaisā nodrošināšanu u.tml.). Akcentējams, ka Centrā esošo sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas darbinieku skaita

trūkums nevar kalpot par tiesisku pamatojumu faktam, ka iemītniekiem paredzētie pakalpojumi nav nodrošināti Latvijas Republikas normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un apjomā.

Jautājumā par darbinieku skaitu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās norādāms, ka nepieciešamo darbinieku skaitu nosaka katras institūcijas vadītājs vai arī augstāka institūcija, pamatojoties uz sociālo pakalpojumu sniedzēja institūcijas vadītāja iesniegtajiem priekšlikumiem. Vienlaikus uz institūcijas vadītāju gultas pienākums nodrošināt vienmērīgu un racionālu darba uzdevumu sadali starp darbiniekiem, kā arī regulāru kvalifikācijas celšanu katru gadu tiem darbiniekiem, kuri ikdienā strādā ar iemītniekiem¹⁴. Turklāt katras institūcijas vadītājs ir tiesīgs sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nodrošināšanai piesaistīt arī citus speciālistus, to realizējot atbilstoši iemītnieku vajadzībām un institūcijas rīcībā esošajiem finansiālajiem līdzekļiem.

[6.2] **Rekomendācija:**

1. **Centra administrācijai** izvērtēt esošo darbinieku skaitu un kompetenču sadalījumu, lai tas būtu atbilstošs esošo iemītnieku skaitam un viņu objektīvajām vajadzībām nepieciešamo sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nodrošināšanai ilgtermiņā.

7. Iemītnieku ievietošana Centrā un tiesiskās garantijas

[7.1] Vizītes dienā Tiesībsarga biroja darbiniekiem nebija iespējams iepazīties ar visu 117 Centra iemītnieku lietām, jo atbilstoši Centra darbinieku sniegtai informācijai, iespējams, ka maksas iemītniekiem nemaz nav noformētas iemītnieku lietas.

Saskaņā ar Centra darbinieku sniegto informāciju ikdienā lielākā daļa iemītnieku lietu atrodas Centra vadītāja A.Šteinberga kabinetā. Attiecīgi, lūdzot uzrādīt visu Centra iemītnieku lietas, Tiesībsarga biroja darbiniekiem izsniedza 76 iemītnieku lietas (no kopējā 117 iemītnieku skaita). Turklāt, izvērtējot minētās 76 iemītnieku lietas, ir konstatēts, ka 21 iemītnieka lietā, līgumā par pakalpojuma saņemšanu nav atrodama pašu personu piekrišana īslaicīgas sociālās aprūpes pakalpojuma saņemšanai Centrā, kas juridiski ir apliecināta ar katras konkrētās personas parakstu. Ņemot vērā minēto, secināms, ka Tiesībsarga biroja darbinieku vizītes dienā Centrā 21 iemītnieks saņēma īslaicīgas sociālās aprūpes pakalpojumu pret viņa gribu. Akcentējams, ka pamatojoties uz

¹⁴ Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumu Nr. 338 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 2.2. apakšpunkts un 2.3. apakšpunkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/291788-prasibas-socialo-pakalpojumu-sniedzējiem>

Latvijas Republikas normatīvajos aktos noteiktajiem principiem, sociālās aprūpes pakalpojums var tikt piešķirts tikai pamatojoties uz personas iesniegumu. Tādējādi, Tiesībsarga biroja darbinieku konstatētais fakts, ka no 76 izskatītajām iemītņieku lietām, 21 iemītņieka lietā nav atrodams pašu personu paraksts par piekrišanu īslaicīgas sociālās aprūpes pakalpojuma saņemšanai Centrā juridiski var tikt vērtēts kā 21 iemītņieka ievietošana sociālās aprūpes institūcijā pret viņu gribu.

[7.2] **Rekomendācija:**

1. **Centra administrācijai** nodrošināt, ka visu Centra iemītņieku lietās ir atrodami dokumenti, ka persona piekrīt īslaicīgas sociālās aprūpes pakalpojuma saņemšanai Centrā un ir brīvprātīgi savu piekrišanu apliecinājusi ar savu parakstu.

8. Veselības aprūpes pieejamība Centrā

[8.1] Papildus norādāms, ka Tiesībsarga biroja darbinieku vizītes laikā sertificēta psihiatre K.Brūna sniedza mutiskas rekomendācijas attiecībā uz Centra iemītņiekiem piedāvāto ārstniecības pakalpojumu sniegšanu un to kvalitātes atbilstību Latvijas Republikā noteiktajai kārtībai. Vizītes laikā sertificēta psihiatre K.Brūna secināja sekojošo.

[8.2] Apskatot procedūru telpas un medikamentu sadales telpu katrā no stāviem bija novērots process, kādā viedā Centra medicīnas māšas dalīja iemītņiekiem zāles. No stingrās uzskaites medikamentiem bija izmantots Diazepāms, Klonazepāms un Morfijs. Bija izmantots arī Tramadols, kas bija kāda iemītņieka personīgais medikaments. Centrā ir izstrādāta arī atsevišķa lapa, kurā pieraksta iemītņiekiem veiktās injekcijas. Vizītes laikā ir secināts, ka vienā no Centra nodaļām iemītņieku personīgos medikamentus (psihotropos un narkotiskos), pieraksta Narkotisko un psihotropo zāļu ordinācijas pamatojuma un izpildes lapā, bet otrajā Centra nodaļā to nedara. Kā rezultātā, Centrā ir radīta atšķirīga prakse attiecībā uz medikamentu uzskaites jautājumiem.

Vizītes laikā, apskatot Centra virsmāšas kabinetā esošu pasūtīto medikamentu uzglabāšanas telpu, tika secināts, ka tajā ir samērā daudz psihotropo medikamentu (īpaši - Haloperidola šķīdums, kas ir paredzēts parenterālai lietošanai injicējot).

[8.3] Vizītes laikā Centrā bija izvērtētas sešu iemītņieku medicīniskās kartes:

[8.3.1] Iemītņieks D. atrodas Centra 2. nodaļā un bija pārvests no Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas. Iemītņiekam bija nozīmēti medikamenti, bet nav veikta viņa svara kontrole, kas arī bija viena no rekomendācijām. Iemītņiekam bija nepieciešama pozicionēšana un

pozicionēšanas lapā tā bija atzīmēta no plkst. 9.00 līdz 22.00. Pozicionēšanas lapā bija arī atzīmēts datums par pozicionēšanu no plkst. 6.00 līdz 13.00. Iemītnieka medicīniskajā dokumentācijā bija atrodams arī viņa līgums par pakalpojuma saņemšanu bez paša iemītnieka paraksta, kur tā vietā bija atrodams viņa meitas paraksts. Medicīniskajos ierakstos, kurus veica ārsts, bija norādīta šāda informācija: “iemītnieks sēž ar palīdzību” (14.11.2023.), “aktīvs, pozicionēšana atcelta” (24.11.2023), “ir konstatēti izgulējumi” (08.12.2023.). Savukārt ārsta palīga dokumentācijā, kurā bija aprakstīti izgulējumi un to apstrāde, bija atrodams ieraksts: “brālis pats pārsien brūces”. Šo iemītnieku konsultēja arī fizioterapeits, par ko liecināja arī ieraksts viņa apskates lapā. Iemītnieks Centrā atradās ilgāk par 60 dienām un bija ievietots vienvietīgā istabā.

[8.3.2] Iemītiece E.B. atrodas Centrā kopš 2024. gada 17. janvāra. No medikamentiem iemītniecei bija nozīmēts Sol. Haloperidoli 0,5%-1ml intramuskulāri (pēc vajadzības), ko viņa arī saņēma (19.01.2024.). Savukārt šīs iemītnieces medicīniskajos dokumentos nekur nebija atrodams pamatojums, kādēļ bija nepieciešama injekcija. Ģimenes ārsta izrakstā minētā iemītiece bija aprakstīta kā guļoša (08.11.2023.), savukārt ordināciju lapā parādās ieraksts, ka viņa atrodas palātas un gultas robežās. Ārsta ierakstā minēts, ka iemītiece “sēž, ēd pati, epizodiski nemierīga” (24.01.2024). Tomēr pamatojums tam, kādēļ viņai bija nozīmēts haloperidols, ierakstos nekur nebija atrodams.

[8.3.3] Iemītiece Š. bija pārvesta no Rīgas Austrumu klīniskās universitātes slimnīcas Stacionāra “Biķernieki” un saņēma paliatīvu aprūpi. Iemītiece saņēma Morfiju, kā tas bija rekomendēts arī slimnīcas izrakstā. Iemītnieces medicīniskajā dokumentācijā bija ieraksts, ka pievieno S. Diazepam 0,5%-2 ml intravenozi uz nakti (11.12.2023). Ordināciju lapā bija atzīmes, ka iemītiece Morfiju saņēma laika posmā no 2023. gada 11. decembra līdz 15. decembrim. Savukārt kopš 2023. gada 16. decembra vairs nebija atzīmēts, ka iemītiece saņem zāles, bet ordināciju lapā ir ierakstīts “pēc vajadzības”. Iemītiece turpināja saņemt arī Diazepam tablešu formā (uz nakti), kā tas bija rekomendēts izrakstā no stacionāra. Konkrētās iemītnieces gadījumā bija atzīmēts, ka 2023. gada 18. decembrī viņa saņēma Diazepam intramuskulāri (uz nakti, pēc vajadzības). Tādējādi Centra dokumentācijā ir atrodamas neatbilstības ierakstos par atzīmēm ordināciju lapā datumos, kad iemītiece saņēma medikamentus ar atzīmēm, kuras ir Narkotisko un psihotropo zāļu ordinācijas pamatojuma un izpildes lapā.

[8.3.4] Iemītiece M.B. bija pārvesta no Bauskas slimnīcas, bet iepriekš bija Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcā. Izrakstā no stacionāra bija norādīts, ka Paula Stradiņa klīniskajā

universitātes slimnīcā iemītnieci konsultēja psihiatrs, rekomendējot pēc vajadzības intravenozi ievadīt S. Haloperidoli 0,5%-1ml kopā ar S. Natrii chloridi 0,9%-19 ml. Papildus lietošanai regulāri bija nozīmēti arī citi psihotropie medikamenti (Kvetiapīns, Melperons). Centrā iemītniece atradās kopš 2024. gada 5. janvāra un ierakstos bija atrodama informācija, ka iemītniece ir “guloša, barojama” (15.01.2024.). Stacionārā nozīmētā terapija ir turpināta arī Centrā, papildus nozīmējot arī Haloperidol intravenozi (pēc vajadzības). Medicīniskajos dokumentos bija atzīmēts, ka iemītniece to saņēma 2024. gada 17. janvārī un 18. janvārī, kaut gan ierakstos nebija atrodams apraksta par izmaiņām iemītnieces uzvedībā, kas pamatotu minēto injekciju veikšanu.

[8.3.5] Iemītnieks S. bija pārvests no Rīgas Psihiatrijas un narkoloģijas centra. Iestājoties Centrā viņam bija nozīmēts S. Haloperidoli 0,5% - 0,5ml, kas bija papildus rekomendētajai terapijai izrakstā no stacionāra, bet injekcijā medikaments bija nozīmēts iestājoties Centrā.

[8.3.6] Iemītniekam J. dokumentos bija atrodama fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsta apskates lapa, kurā bija ieraksts par rekomendāciju rehabilitācijas saņemšanai. Tomēr Centra medicīniskajos dokumentos nebija atzīme, kura ārstniecības persona noteica, ka iemītnieks ir jānosūta uz apskati pie rehabilitācijas medicīnas ārsta.

[8.4] **Secinājumi un rekomendācijas:**

[8.4.1] Neskatoties uz to, ka Centrs ir reģistrēts kā īslaicīgas sociālās aprūpes pakalpojuma sniedzējs, reālajā dzīvē tas tomēr darbojas kā atsevišķa SIA “Rīgas 1. slimnīca” nodaļa personām, kurām, atstājot stacionāru, vēl ir nepieciešams turpināt ārstēšanas kursu un speciālu aprūpi. Vizītes laikā, lielākā daļa iemītnieku atradās savās istabās un gultas robežās, jo sava objektīvā veselības stāvokļa dēļ viņi nespēj paši sevi aprūpēt. Norādāms, ka šobrīd Latvijas tiesību aktos nav definēts konkrēts ārstniecības personu skaits uz noteiktu pacientu skaitu. Tomēr, 2017. gada 7. augusta Ministru kabineta rīkojumā Nr. 394 “Konceptuālais ziņojums “Par veselības aprūpes sistēmas reformu”” (turpmāk - Rīkojums) ir sniegtas rekomendācijas jautājuma par noteiktu ārstniecības personu skaitu uz pacientu skaitu. Ja pieņemtu, ka Centrs ir iestāde, kas nodarbojas ar ārstniecību, tad, atbilstoši minētajam Rīkojumam, tā iemītniekus (pacientus) varētu iedalīt trīs grupās, atkarībā no nepieciešamā aprūpes līmeņa:

- pacienti, kuri pilnībā spēj veikt pašaprūpi būs iedalīti I aprūpes līmenī;
- pacienti, kuriem ir nepieciešams neliels atbalsts pašaprūpes darbību veikšanā būs iedalīti II aprūpes līmenī;

- pacienti, kuri nespēj veikt pašaprūpi būs iedalīti III aprūpes līmenī.

Rīkojumā ir norādīts arī medicīnas māsu skaits, kurš ir nepieciešams atkarībā no šiem līmeņiem (I aprūpes līmenī - 1 medicīnas māsa uz 9 - 10 pacientiem, II līmenī – 1 medicīnas māsa uz 7 - 8 pacientiem un III līmenī – 1 medicīnas māsa uz 5 - 6 pacientiem). Vizītes laikā varēja secināt, ka lielākā daļa Centra iemītnieku būtu ierindojami II - III aprūpes līmenī. Vizītes laikā novērojot Centra darbu, minētais nozīmētu, ka medicīnas personāla kopējais skaits ir krietni nepietiekams, ņemot vērā vairāku esošo iemītnieku smago veselības stāvokli. Pozitīvi vērtējams, ka ārstniecības personas Centrā ir pieejamas katru darba dienu, ka arī medicīnas māsas un ārstu palīgi. Tomēr minētais Centru liek uztvert vairāk kā veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju. Īpaši ņemot vērā, ka Centrā viennozīmīgi trūkst sociālās jomas darbinieki, kuru vietas aizpilda medicīnas darbinieki un sanitāri. Vizītes laikā arī ir secināts, ka Centrā pilnībā trūkst arī sociālā rehabilitācija.

[8.4.2] Centra medicīniskā dokumentācija ir veidota pēc veselības aprūpes iestāžu dokumentācijas parauga. Centrā ir ieviestas iemītnieku slimības vēstures ar diagnozi, pirmreizējās apskates lapas ar sagatavi, kur var atzīmēt atbilstošos datus, kā arī ir speciāli izstrādātas lapas ikdienas ierakstiem, kurus darbinieki veic reizi nedēļā. Tādējādi secināms, ka ikdienā Centrs nodrošina ambulatoro veselības aprūpi un šādā gadījumā, atbilstoši reālai situācijai, kā medicīniskā dokumentācija būtu piemērojama ambulatorā karte, savukārt stacionārā ārstniecības iestādē veiktie medicīnas ieraksti veido pacienta slimības vēsturi (atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem Nr.265 “Medicīnisko dokumentu lietvedības kārtība”). Jāpiemin, ka, ja Centrs darbotos kā veselības aprūpes iestāde, tad tajā ārstniecības personas būtu spiestas ievērot medicīnas ierakstu biežumu, atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem Nr.265 “Medicīnisko dokumentu lietvedības kārtība”, kas attiecināmas uz veselības aprūpes pakalpojumu.

[8.4.3] Šobrīd ir radusies situācija, ka Centrs nodrošina lielākai daļai savu iemītnieku veselības aprūpes pakalpojumus. Savukārt plānotie sociālās aprūpes pakalpojumi Centrā tik pat kā netiek nodrošināti, kā rezultātā, de facto, Centrs pilda citu institūciju funkcijas. Ņemot vērā, ka pašlaik ir pieejami tādi pakalpojumi kā veselības aprūpe mājās¹⁵ un paliatīvā aprūpe mājās¹⁶, iespējams, ka daļa Centra iemītnieku tomēr būtu virzāmi šādu pakalpojumu saņemšanai. Protams, jāņem vērā, ka atsevišķos gadījumos iemītniekiem nav māju vai radnieku, lai saņemtu augstāk minētos pakalpojumus un tādi gadījumi vērtējami individuāli.

¹⁵ Informācija tiešsaistē: <https://www.vmnvd.gov.lv/lv/veselibas-aprupe-majas>

¹⁶ Informācija tiešsaistē: <https://www.vmnvd.gov.lv/lv/paliativa-aprupe>

[8.4.4.] Centra darbinieki norādīja, ka konfidencialitātes nolūkos uz veidlapām, kas atradās pie iemītnieku gultām (par iemītnieku pozicionēšanu un dzirdināšanu), nav norādīti personas dati, bet gan tikai istabas un gultas numurs. Tomēr vizītes laikā ir konstatēts, ka ne visos gadījumos konfidencialitātes princips ir ievērots. Vizītes laikā bija novēroti vismaz divi gadījumi, kad uz veidlapām bija uzlīme ar iemītnieka personas datiem – vārdu, uzvārdu un pat personas kodu. Ieteicams būtu izmantot nevis istabas un gultas numuru, bet iemītnieka kartes/lietas numuru. Tādā veidā būtu nodrošināts gan konfidencialitātes princips, kā arī pārlicība, ka konkrētā veidlapa ir par attiecīgu iemītnieku, nevis gultu. Savukārt uz iemītnieku identifikācijas aprocēm papildus vārdam un uzvārdam būtu jābūt arī iemītnieka kartes/lietas numuram.

[8.4.5.] Vairāku iemītnieku medicīniskajās kartēs atrodami ieraksti, ka Centra ārsts uzreiz nozīmēja pēc vajadzības injicēt Sol. Haloperidoli 0,5%-1ml i/m. Kaut gan ierakstus par to veica ārsts, tomēr no tiem nav saprotams, kura ārstniecības persona pieņēma gala lēmumu par injekcijas veikšanu un indikācijām. Ordināciju lapas otrajā pusē, pie atzīmes par parenterāli (intravenozi un intramuskulāri) ievadāmiem medikamentiem ir arī sadaļa par problēmām, kuras saistītas ar iemītnieku aprūpi. Tikai vienā no izskatītajām medicīnas kartēm bija ieraksts par medikamentu ievadi ārpus nozīmējumiem, kas bija par Sol. Metoclopramidi (pretvemšanas medikaments). Nevienā no gadījumiem, kad Sol. Haloperidoli bija injicēts “pēc vajadzības”, nebija ieraksta par iemītnieku uzvedību vai simptomiem, kas pamatotu tā ievadīšanas nepieciešamību. Norādāms, ka psihotropu medikamentu nozīmēšana pēc vajadzības ir bīstama prakse un to nevajadzētu izmantot, lai izslēgtu riskus, ka medikaments ir ievadīts nepamatoti. Centrā nav atrunāts, kādas ir indikācijas un simptomi, kad psihotropus medikamentus varētu nozīmēt ārsta prombūtnes laikā vai arī sazinoties ar ārstu. Centra darbinieki norādīja, ka gadījumos, kad iemītnieks ir ažitēts, tad viņam iedod Sol. Haloperidoli pilienu formā, kas ir ar daudz mazāku koncentrāciju. Tomēr, izvērtējot Centrā esošos dokumentus un nozīmējumus ar medikamenta Haloperidoli pilienu formu “pēc vajadzības”, tādi ieraksti iemītnieku lietās nav atrasti. Indikācija lietot Haloperidoli būtu delīrija gadījumā, ja ir izslēgti citi cēloņi, kā piemēram dehidratācija, akūta infekcija¹⁷, bet ne situācijās ar uzvedības traucējumiem personām ar demenci (kašķīgums, atteikšanās no aprūpes, ēdiena izspļaušana u.tml.), kur medikamentus rekomendē nozīmēt pēc tam, kad ir pielietotas nemedikamentozas pieejas¹⁸. Realitātē nemedikamentozās pieejas biežāk nestrādā, jo tām ir nepieciešama individuāla, ilgstoša un pacietīga pieeja iemītniekam, kas nav realizējama ar Centrā

¹⁷ Informācija tiešsaistē: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5840908/>

¹⁸ Informācija tiešsaistē: <https://www.alz.org/alzheimers-dementia/treatments/treatments-for-behavior>

esošo darbinieku skaitu, kuri apkalpo krietni lielāku iemītnieku skaitu, kas var rezultēties ar steigu un pazeminātu aprūpes kvalitāti. Tas, savukārt, potenciāli rezultējas ar spiedienu ārstniecības personām nozīmēt lielāku psihotropu medikamentu daudzumu iemītniekiem, tajā skaitā tos ievadīt pēc vajadzības un atkarībā no situācijas. Norādāms, ka atsevišķu Centra iemītnieku medicīniskajās kartēs ārsts bija nozīmējis psihotropu medikamentu pēc vajadzības, vadoties pēc rekomendācijām, kuras bija tās slimnīcas izrakstā, no kuras iemītnieks bija pārvests uz Centru. Vienā no gadījumiem bija rekomendēts ievadīt Sol. Haloperidoli 0,5% -1ml intravenozi kopā ar Sol. NaCl 0,9% - 19 ml un tās bija rekomendācijas no slimnīcas, kur iemītnieci konsultēja psihiatrs. Ir grūti izvērtēt šādas rekomendācijas nepieciešamību 86 gadus vecai sievietei, kurai izrakstā no slimnīcas papildus regulārai lietošanai bija nozīmēti arī citi psihotropi medikamenti (Quetiapini, Melperoni). Minētās medikamentu ordinācijas varētu liecināt par personas agresiju, bet saskaņā ar Centra darbinieku veiktajiem ierakstiem (15.01.2024.), iemītnece ir aprakstīta kā "guloša un kopjama".

[8.4.6.] Centra medicīniskajā dokumentācijā nekur neparādās iemītnieku svars un arī augums gan iestājoties Centrā, gan arī turpmākajā uzturēšanās laikā, saņemot pakalpojumus. Norādāms, ka iemītnieku svēršana būtu svarīgs aspekts ne tikai, lai varētu izsekot iemītnieku kopējo veselības stāvokli, bet arī ir paša Centra interesēs, lai izvairītos no iespējamām konfliktu situācijām, ja iemītniekiem iestājoties Centrā svars ir bijis, piemēram, lielāks, bet saņemot pakalpojumus, ir noticis svara zudums.

[8.4.7.] Izvērtējot atsevišķu Centra iemītnieku medicīniskos dokumentus nav saprotams, kuras ārstniecības personas un pēc kādām indikācijām nosūta iemītniekus pie fizioterapeita vai arī fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsta.

[8.4.8.] Atzinīgi vērtējams, ka Centrā salīdzinoši labi ir nodrošināta veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība (ārsti un medicīnas māsas), tomēr kopumā Centrs darbojas vairāk kā ārstniecības iestāde, nodrošinot arī iemītnieku paliatīvu aprūpi. Izvērtējot Centra iemītnieku medicīniskos dokumentus un tajos veiktos ierakstus, secināms, ka Centrā notiek nepamatota psihotropo medikamentu (Haloperidola) nozīmēšana iemītniekiem, kas nav pamatota un izskaidrota atsevišķu iemītnieku medicīniskajā dokumentācijā. Turklāt, saskaņā ar Centrā veiktajiem ierakstiem iemītnieku medicīniskajā dokumentācijā, atsevišķi iemītnieki atradās Centrā daudz ilgāk par noteikto uzturēšanās laiku (ilgāk par 6 mēnešiem).

[8.4.9] Gadījumā, ja Centrs plāno turpināt sniegt pakalpojumus kā īslaicīgās sociālās aprūpes institūcija, tad ir ieteicams būtiski palielināt sociālās jomas darbinieku skaitu, lai nodrošinātu ne tikai veselības aprūpes pakalpojumus, bet arī sociālo rehabilitāciju. Šādā gadījumā, mērķtiecīgs speciālistu darbs ar iemītniekiem, kuri ir smagā stāvoklī un/vai ar demenci, potenciāli varētu mazināt delīrija, apjukuma un uzvedības traucējuma risku, samazinot nepieciešamību pēc medikamentozas uzvedības korekcijas.

[9] Saskaņā ar Labklājības ministrijas Sociālo pakalpojumu sniedzēja reģistrā iekļauto informāciju, Centrs ir reģistrēts kā īslaicīgās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija, kuras pamatfunkcija ir sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojuma sniegšana. Tomēr vizītes laikā Tiesībsarga biroja darbinieki secināja, ka Centrā faktiski netiek piedāvāti sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi un lielākai daļai iemītnieku Centrā esošais medicīnas personāls nodrošina pārsvarā veselības aprūpes pakalpojumus.

Nemot vērā minēto, aicinu Centra administrāciju, SIA "Rīgas 1. slimnīcas" valdi un Rīgas domes Labklājības departamentu izvērtēt jautājumu, vai Centrs ilgtermiņā plāno savu darbu kā īslaicīgās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija vai arī būs pieņemts lēmums par tā darba profila maiņu. Savukārt, ja Centrs turpmāk plāno savu darbību kā īslaicīgās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija, Centra administrācijas pienākums ir nodrošināt visu Latvijas Republikas normatīvajos aktos¹⁹ noteikto prasību ievērošanu attiecībā uz sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju darbību.

Pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 15. panta otro daļu, tiesībsargam ir tiesības sniegt Saeimai, tās komisijām, Valsts prezidentam, Ministru kabinetam, valsts pārvaldes iestādēm un starptautiskajām organizācijām ziņojumus par atsevišķiem jautājumiem. Lai nodrošinātu Centrā sniegto sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu atbilstību cilvēktiesību standartiem un normatīvajā regulējumā noteiktajām obligātajām prasībām, lūdzu Centra administrāciju un tā darbu kontrolējošās un uzraugošās institūcijas (SIA "Rīgas 1. slimnīca" valdi, Rīgas valstspilsētas pašvaldības Labklājības departamentu un Labklājības ministriju) veikt visas nepieciešamās darbības minēto rekomendāciju ieviešanai.

¹⁹ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumi Nr. 338 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”, Ministru kabineta 2000. gada 12. decembra noteikumi Nr. 431 “Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām”, Ministru kabineta 2019. gada 2. aprīļa noteikumi Nr. 138 “Noteikumi par sociālo pakalpojumu saņemšanu” u.c.

Par rekomendāciju izpildi un plānotajām aktivitātēm to izpildei lūdzu informēt līdz 2024. gada 15. augustam. Pateicos par vizītes laikā sniegto informāciju un sadarbību ar Tiesībsarga biroja darbiniekiem.

Ar cieņu

Tiesībsargs

Juris Jansons

* No 2024.gada janvāra Tiesībsarga biroja gatavotie dokumenti tiek formatēti, ievērojot piekļūstamības prasības personām ar uztveres un redzes traucējumiem.